

Hannu Laaksonen

Suomalaiset Sveitsissä – matkailijoita ja sairaanhoitajia

Suomalaisten kiinnostus Sveitsiä kohtaan näyttää heränneen 1800-luvun alussa, jolloin romantiikan myötä sekä alppiseutujen kauneus että vuoristotalonpoikien vapaudenrakkaus nähtiin piirteinä, jotka lähentävät sveitsiläisiä Pohjoismaiden asukkaisiin. Niinpä nuori tohtori Johan Jakob Tengström vertaili Suomea, Norjaa ja Sveitsiä toisiinsa *Aura*-lehteen kirjoittamassaan artikkelissa vuonna 1817:

"Sellaisessa maassa (so. luonnonkauniissa) juuri ajatustavan vilpittömyys ja itsenäisyys, mielenlaadun vakavuus ja luotettavuus syntyvät ja viihtyvät. Sveitsin, Norjan ja Suomen tuntureilla, niiden keskellä ja niiden laaksoissa on näillä hyveillä, jos missään, kotipaikkansa, siellä ne aina ovat turvassa, vaikka ne karkotettaisiinkin muusta osasta Eurooppaa."

Suomalaisten matkat Sveitsiin olivat Tengströmin aikana kuitenkin vielä harvinaisia. Pitkä maamatka Keski-Euroopan läpi Alpeille vaikeutti mahdollisuuksia tutustua Sveitsiin, mutta silti jo varhaisemmiltakin ajoilta löytyy vihjeitä suomalaisista, jotka ovat käyneet valaliiton alueella. Dokumenttiaineisto on kuitenkin lähes olematonta ja lisäksi on huomioitava, että

Hannu Laaksonen toimii kulttuurihistorian assistenttina Turun yliopistossa. Hän on opiskellut myös Baselin yliopistossa ja toimii "Sveitsin ystävät Suomessa r.y:n" Turun alaosaston puheenjohtajana.

suomalaiset luettiin ruotsalaisiksi, jolloin lähteistä ei erikseen käy ilmi, oliko vierailija ehkä suomalaissyntyinen. Ruotsalaisilla on ollut jo keskiajalla kontakteja Sveitsiin ja Hassli-laakson asukkaitten ruotsalaista alkuperää koskeva legenda viittaa varhaisiin kontakteihin.

Turun piispojen yhteyksiä Sveitsiin

Varhaisin suomalaisista lähteistä löytyvä viittaus Sveitsiin on ns. Turun tuomiokirkon Mustassa kirjassa liittyen kirjalahjoitukseen, jonka piispa Hemming (1290–1366) on tehnyt tuomiokirkolle: **jtem sermones Jacobi de Lausanno** (Registrum Ecclesiae Aboensis 1890, 158, rivi 17.)

Jacob Lausannelainen (kuollut 1322) oli dominikaaniveljeskunnan provinssipriori Ranskassa. Hän opetti Pariisin yliopistossa vuosina 1311–22, jolloin Hemming opiskeli Sorbonnessa. Jacob Lausannelaisen saarnat olivat hyvin suosittuja Ranskassa. Hemming lienee kuunnellut häntä vuodesta 1318 ja hankkinut saarnakokoelman, joka päättyi Turun tuomiokirkon kirjastoon (Klockars 1960, 45, 66, 78). Tämän kirjalahjoituksen kautta on olemassa jonkinlainen kosketus nykyisten Sveitsin ja Suomen alueitten ja kulttuurienvälillä.

Baselin konsiiliin 1430-luvulla liittyy toisen Turun piispan nimi. Olavus Magni

(piispana Olavi Maununpoika 1450–60) toimi tuolloin Pariisin yliopistossa englantilais-saksalaisen kansakunnan prokuraatorina palattuaan Pariisiin Kirkkonummen kirkkoherran tehtävistä Uudelta maalta. Kun Turun tuomiokapituli valitsi hänet uudeksi tuomiorovastiksi, Pariisin yliopiston rehtori kirjoitti Maunu Tavastille (joka ilmeisesti oli Olavuksen isä), että yliopisto oli valinnut Olavus Magnin ”tämän suurten ansioitten vuoksi” edustamaan englantilaista kansakuntaa Baselin kirkolliskokoukseen (Auctarium chartularii Universitatis Parisiensis 2, XVIII–XIX). Ilmeisesti Olavus Magni on ollut Baselissa keväällä ja kesällä 1437, sillä hän oli Pariisissa vielä tammikuussa ja nähtävästi jouluaattona 1437 Bolognassa, mutta mitään tietoa ei ole hänen läsnäolostaan itse kokouksessa.

Kuitenkin on oletettavissa, että ennen uskonpuhdistusta muitakin suomalaisia matkusti Sveitsin kautta Italiaan. Pohjoiseurooppalaisten matkoista etelään on saatavilla enemmän tietoja vasta vuoden 1600 jälkeen, jolloin uskonsodista huolimatta protestanttiset aatelismiehet matkustivat myös Italiaan osana opintomatkojaan eli ”grand touria”.

Sodissa ja matkoilla Keski-Euroopassa

Ensimmäinen ruotsalainen matkakuvaus Sveitsistä on vuodelta 1603, kun ylhäisaaateliset veljekset Axel ja Gabriel Oxenskierna kävivät Baselissa, Luzernissa ja Zürichissä. Kolmekymmentä vuotta myöhemmin kolmikymmenvuotisen sodan melskeet toivat sekä ruotsalaisia diplomaatteja valaliittoon että Gustav Hornin johtaman ruotsalaisen armeijan Bodinjärven rannalle. Ruotsalaisten etujoukot kävivät nykyisen Liechtensteinin alueella asti ja Sveitsissä vallitsi pelko pelottavien hakkapeliittojen tunkeutumisesta sisemmälle maahan. Uudelleen vuonna 1647

Karl Gustav Wrangel toi ruotsalaisen ratsuväen valaliiton alueelle. Koska suomalaisten osuus Ruotsin armeijasta oli huomattavan suuri, oli sotaretki sinänsä ainutlaatuinen kosketus sveitsiläisten ja Pohjoismaitten välillä.

Suomalaisperäisiä aatelismiehiä, joiden jonkinlaisesta kosketuksesta Sveitsiin tai matkasta sen alueen läpi noina vuosina on tietoja, ovat Lauri Jesperinpoika Kruus, Lauri Klaunpoika Fleming ja Göran Klaunpoika Fleming. Sodan jälkeen ja läpi koko 1600- ja 1700-lukujen ei tunneta kuitenkaan suomalaisia nimiä, joita tavattaisiin Sveitsistä.

Sveitsi kasvavan kiinnostuksen kohteena 1800-luvulla

Napoleonin sotien seurauksena ihanteellinen kuva Sveitsistä vapauden ja kauniin luonnon maana levisi kaikkialle Eurooppaan. Schillerin draama ”Wilhelm Tell” käännettiin ruotsiksi vuonna 1823 ja sitä luettiin myös Suomessa. Alppiaiheet painokuvat ilmestyivät suomalaisiin koteihin, kuten suomalaisten museoitteiden kokoelmista voi todeta, ja sitäpaitsi pienenä kuriositeettina mainittakoon, että Ruotsin ja Suomen viimeinen yhteinen kuningas Kustaa IV Aadolf vietti maanpakolaisuutensa kuolemaansa saakka Sveitsissä ”eversti Gustafssonina”.

Suomalainen matkakirjallisuus alkoi kuvata Sveitsiä 1800-luvulla ja erityisesti Alpeja sekä maan omalaatuisia valtiollisia oloja. Tunnetuin Sveitsin-matkaaja oli Johan Vilhelm Snellman, joka kävi maassa toukokuussa 1841. Hän kiersi melko nopeaan tahtiin Zürichin ja Luzernin kautta Berner Oberlandiin pitäen matkapäiväkirjaa (Niitemaa 1970). Myöhemmin Snellman kirjoitti arvioitaan Sveitsin yhteiskunnallisista oloista ja Pestalozzin kasvatusopista suomalaisissa sanomalehdissä.

Toimittaja August Schauman (1826–1896) puolestaan kävi Sveitsissä 1857 ja kertoo tavanneensa Interlakenissa muita suomalaisia matkailijoita. Samoina vuosina lähdettiin myös jo opiskelemaan Sveitsiin. Tällaisia kotimaassaan myöhemmin aktiivisia vaikuttajia on ollut mm. Fredric Rettig, joka opiskeli Genevessä historiaa ja kirjallisuutta 1861–62, ja rautatierakennuksen uranuurtaja, insinööri Hugo Neuman, joka kävi Zürichin polyteknillistä korkeakoulua (nyk. ETH) 1860-luvun lopulla.

Myös varakkaitten perheitten tyttäriä lähti Sveitsiin kieltä oppimaan, ennen kaikkea ranskaa. Hyvä esimerkki on lääkintöhallituksen pääjohtajan, valtioneuvos C.D. von Haartmanin tytär Hedvig von Haartman (1862–1902), joka opiskeli ranskaa Sveitsissä. Hän perusti Suomeen Pelastusarmeijan osaston ja hänet lähetettiin 1890-luvulla Zürichin johtamaan saksankielisen Sveitsin Pelastusarmeijaa. Siellä hän kohtasi kapteeni Franz von Tavelin, joka oli luopunut virastaan Zürichin yliopiston kasvitieteen professorina ja seurauksena oli kahden hengellisen upseerin avioliitto. Pelastusarmeijasta tuli von Tavelien kautta eräs lenkki Suomen ja Sveitsin välillä, mutta vastaavia yhteyksiä ovat olleet luomassa myös Kansainvälinen Punainen risti ja myöhemmin myös antroposofinen liike, joka herätti myös Suomesa mielenkiintoa.

Sveitsin suosio maana, jonne mentiin nauttimaan sen rauhallisuudesta ja kauneudesta, jatkui pitkälti kummankin maailmansodan läpi. Kuuluisin suomalainen Sveitsissä oli marsalkka Mannerheim, joka vietti siellä elämänsä loppuvuodet. Varakkaat suomalaiset löysivät Mannerheimin tapaan Sveitsistä ihanteellisen ympäristön, kun kotimaata varjostivat niin itäisen naapurin uhka kuin yhteiskunnalliset levottomuudet. Sveitsin ihailijoihin liittyi myös kirjailija Mika Waltari, joka matkus-

ti sinne vuosina 1939 ja 1950. Suomalais-ten yleistä asennoitumista Sveitsiin kuvastaa piispa Eino Sormusen kirjoitus vuodelta 1951:

"Jos on aikaa ja mahdollisuuksia jäädä maahan pariksi kuukaudeksi, samoilla alpeilla ja alppikylissä, kaupungeissa ja luostareissa, ei voi muuta sanoa kuin purkaa ihastustaan. Kaikkialla on ihmeen kaunista, hyvin järjestettyä, siistiä, kohteliasta, mutta ei kerjäävää eikä tyrkyttävää. Puhe hintojen kalleudesta on pelkkää parjausta..." (Sormunen 1951, 69)

Suomalaisten muuttoliike Sveitsiin

Vuosien mittaan Sveitsiin jäi myös asumaan suomalaisia ja muuttoliike kasvoi 1960- ja 70-luvuilla niin paljon, että vuonna 1988 valaliiton alueella asui 3950 suomalaista, mikä oli kolmanneksi eniten Euroopassa Skandinavian ulkopuolella. Muuttoliikkeen alkua on kuitenkin vaikea hahmottaa, koska se on koskenut vain yhteiskunnan ylimpiä kerroksia aluksi ja Eurooppaan suuntautunutta siirtolaisuutta ei Suomessa tilastoitu ennen vuotta 1924. Vielä kaudelta 1924–45 tiedot eivät ole tarkkoja. Muuttoliikkeen huippu on saavutettu vuosina 1965–75, jolloin muuttajista huomattava osa oli naisia. Alunperin heillä oli tarkoitus jäädä vain tilapäisesti työhön tai opiskelemaan Sveitsiin, mutta avioliiton solmiminen Sveitsin kansalaisen kanssa on tehnyt monien oleskelusta pysyvän. Muuttajien määrä väheni jonkin verran 1970-luvun lopulla tiukentuneiden työlupamääräysten vuoksi.

Sveitsinsuomalaisten parissa terveydenhoitoala on erittäin laajasti edustettu – peräti 40 %. Osasyynä tähän on ollut Suomen alhaisempi palkkataso ja suomalaisten terveydenhoitoalan työntekijöiden Sveitsissä nauttima arvostus. Kun Suomesa oli 1950- ja 60-luvuilla pulaa erikoislääkäreistä, mm. hammaslääkäreistä, tekivät suomalaiset sopimuksia mm. Baselin yliopiston kanssa opiskelijoiden lähettämi-

Suomen ystävät Sveitsissä -järjestön sveitsinsuomalaisia jäseniä juhannusjuhilla 1990. An Halb-
insel, Sveitsi. (Kuva: Jari Koiranen)

Kaksi sveitsinsuomalaista sairaanhoitajaa nauttimassa piknikistä upeissa alppimaisemissa. Grim-
selpass, Sveitsi. (Kuva: Jari Koiranen)

sestä sinne. Näin syntyi läheinen yhteistyö mm. lääketieteen alalla ja samalla opiskelu Sveitsissä merkitsi monille suomalaisille mahdollisuutta paremmin palkattuun työhön.

Terveydenhoitoalan lisäksi huomattavan paljon suomalaisia harjoitteli Sveitsissä hotelli- ja ravintola-alalla, onhan Sveitsi alan johtava maa maailmassa. Myös kemianteollisuus ja pankkitoiminta sekä tietyt liikeala tarjosivat suomalaisille mahdollisuuksia.

Tässä sveitsinsuomalaisten joukossa nuorten naisten suuri määrä on mielenkiintoinen. Esimerkiksi vuosina 1970–76 muuttaneitten ikäryhmästä 15–24 -vuotiaat peräti 68 % oli naisia. Heidän sopeutumistaan Sveitsiin ja sosiaalista asemaansa uudessa kotimaassa on tutkinut vuonna 1979 Anja Dobler-Mikola haastatteleamalla Itä-Sveitsin alueella asuneita *Suomen ystävät Sveitsissä* -yhdistyksen jäseniä, joista 310 naista vastasi kyselyyn (Dobler-Mikola 1979). Hän ei ole käsitellyt ollenkaan ranskankieliseen Sveitsiin muuttaneita suomalaisia, mutta yleinen tulos on, että maahanmuuttaneiden naisten koulutustaso oli erittäin korkea.

Peräti 62 % suomalaissyntyisistä naisista oli saanut keskiastetta korkeamman koulutuksen ja vain 17 % heistä ei osannut saksaa maahan saapuessaan. Kielitaito on helpottanut heidän integroitumistaan sveitsiläiseen yhteiskuntaan ja siinä mielessä suomalaiset edustivat maahanmuuttajien kärkeä. Lisäksi on huomioitava heidän sosiaalinen taustansa. Kun Suomen väestöstä 1970-luvulla laskettiin 10 % kuu-

luvan yläluokkaan, niin Sveitsiin tulleista peräti 31 % oli lähtöisin sen piiristä.

Yleistä oli naisten osallistuminen työelämään, jopa 70 %, mikä oli paljon Sveitsin kaltaisessa yhteiskunnassa. Toisaalta se kaava, että avioliitto olisi ollut syynä Sveitsiin jäämiseen, ei ole aivan pätevä, koska vain 55 % haastatelluista oli naimisissa. Mutta joka tapauksessa suomalainen nainen näytti saavuttaneen Sveitsissä positiivisen imagon ja verrattuna muihin ulkomaalaisryhmiin suomalaiset olivat sopeutuneet hyvin. Dobler-Mikolan tulkinta, että tähän vaikuttaa naisten tasa-arvoinen asema Suomessa, korkea koulutustaso ja myös Sveitsissä usein saavutettu hyvä sosiaalinen status, vaikuttaa pätevältä vielä kymmenen vuotta myöhemmin. Suomalaisuutta ei yleensä kätketä ja Suomeen on pidetty yllä kiinteitä suhteita. Merkittävä tekijä tässä on ollut monilla paikkakunnilla toimiva ystävyysseura *Schweizerische Vereinigung der Freunde Finnlands*.

Ehkä suomalaisilla ja sveitsiläisillä on samoja perusarvoja, niinkuin jo 1800-luvulla eräät suomalaiset kirjoittajat ovat todenneet. Kumpikin kansakunta on rakentanut kulttuuriaan talonpoikien vahvan panoksen varaan ja karuhkojen luonnonolosuhteitten keskellä. Myös protestanttisen uskonpuhdistuksen arvot ovat oletettavasti muokanneet kummassakin maassa työnteon ja järjestelmällisyyden arvostusta, pyrkimystä asioiden ratkaisuun parlamentaarista tietä sekä vahvistaneet tiettyä pidättyvyyttä kansanluonteessa – niin erilainen kuin Suomen ja Sveitsin historia onkin ollut.

English Summary

At the end of the 1980s, the third largest Finnish community in Europe outside Scandinavia was in Switzerland (following Germany and the United Kingdom). In 1987,

there were 4000 Finns resident in Switzerland, a very considerable proportion of these being women and health care personnel. This migration flow to Switzerland began in

the 1960s, and is characterized by the predominance of women and of people with high education.

The earliest contacts between Finns and Swiss arose through the travels of scholars in the medieval church. Hemming, Bishop of Turku (d. 1366), studied at the University of Paris under the Dominican, Jacobus de Lausanno, whose collected sermons the bishop donated to the Cathedral at Turku. In 1437, Olavus Magni, who also later became Bishop of Turku, attended the Council of Basle as the delegate of the English College at the University of Paris. After the Reformation, however, Finnish contacts with Switzerland mainly related either to the Thirty Years War, or to young aristocrats going on the Grand Tour.

During the 19th century, more Finnish travellers began to visit Switzerland, attracted by the landscapes and by Swiss society.

Among famous Finns who visited the country were J. V. Snellman, A. Schauman, and Hedvig von Haartman, who as a result of her links with the Salvation Army spent the last years of her life in Zürich. The most famous Finnish visitor to Switzerland, however, is probably Marshal Mannerheim, who died in Lausanne in 1951.

Accurate information on Finnish settlers in Switzerland is only available for the period since the Second World War. The most common pattern was that of Finns going to Switzerland to study and then settling in the country. Striking features in comparison with overall Swiss immigration are the higher social background and educational level of the Finnish settlers. The Finnish community in Switzerland is highly organized, and maintains strong links with Finland, but their high level of integration into Swiss society is also striking.

Kirjallisuus

Auctarium chartularii Universitatis Parisiensis 2, XVIII–XIX.

Dobler-Mikola, Anja: Probleme der soziokulturellen Integration. Eine empirische Studie über die Stellung der Finninnen in der Schweiz. Zürich 1979.

Klockars, Birgit: Biskop Hemming av Åbo. Svenska Litteratursällskapet i Finland 379, Helsingfors 1960.

Niitemaa, Vilho (julk.): J.V. Snellman und die Schweiz. Turun yliopiston historian laitoksen julkaisuja 2. Turku 1970.

Registrum Ecclesiae Aboensis. (Utg. av R. Hausen). Helsingfors 1890.

Sormunen, Eino: Lännen syksy. Porvoo 1951.